

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСВІДУ ЯК ОРГАНІЗАЦІЯ СВІТУ У ФІЛОСОФІЇ КОНСТРУКТИВІЗМУ

(Пам'яті Ернста фон Глазерсфельда, 1917-2010)

Дослідження проблем організації та управління суспільством наприкінці 1980-х – поч. 1990-х рр. в нашій країні були піддані жорсткій, хоча й не надто аргументованій критиці, а книги на кшталт відомих праць Д. М. Гвішіані «Організація та управління» (1972) та В.Г.Афанасьєва «Наукове управління суспільством» (1973) здавалися в архів чи просто викидалися на смітник. Стверджувалося, що саме поняття «управління суспільством» суперечить нормам демократичного устрою. При цьому не вказувалося, про який саме вид демократичного устрою – політичний чи соціальний – йдеться у цьому випадку. Подальші соціально-політичні та соціально-економічні процеси у нашій країні показали, що принаймні номінальна присутність політичних інститутів та ознак, характерних для демократії як політичного ладу, необов'язково співпадає з демократією як соціальним ладом або, більш точно, демократичним соціальним способом буття. Тим часом проблеми управління та організації повернулися як до академічних програм, так і до порядку денного соціального та економічного життя, але цього разу вже в якості нових респектабельних економічних та соціально-економічних дисциплін та практик, – зокрема, менеджменту. Однак тут вони, зрозуміло, досліджуються та викладаються поза будь-яким філософським контекстом. Певний світогляд, ба навіть ідеологія управління тут, безумовно, відчитуються, тоді як філософського аналізу, так само, як і аналізу методологічних засад проблем організації та управління, автори сучасних праць прагнуть уникати – свідомо чи несвідомо.

На противагу цим тенденціям слід рішуче відзначити, що сучасні теорії організації виникли далеко не на порожньому місці і що, у свою чергу, навіть «прикладне» тлумачення теорії організації має далекосяжні наслідки. Серед визначних фундаторів організаційної теорії як в її економічному, так і філософському вимірах особливе місце належить Олександрову Богданову (1873-1928), автору «всезагальної організаційної теорії» за назвою «Тектологія». На його погляди значною мірою спирався і автор сучасної версії конструктивістської філософії – радикального конструктивізму – Ернст фон Глазерсфельд.

Переосмислення природи пізнання людиною та суспільством світу, що відбувається в сучасних філософії, психології, кібернетиці, когнітивних науках тощо призводить до висновку про те, що початковою формою пізнання є не

контемпліативне, а дійове, не теоретичне, а практичне пізнання, зумовлене потребами щоденного життя, до усвідомлення того, що *всі* форми когнітивних практик набувають значення для розробки інтегрального підходу до побудови теорії пізнання. Для самого ж Олександра Богданова пізнання було одним з вимірів, або проявів, організаційної діяльності як сутнісної діяльності людини.

Наслідком використання основних пізнавальних інструментів які ми, наслідуючи деяких авторів (У.Найссер), називаємо когнітивними схемами, є не готовий продукт під назвою «знання», а власне *організація нашого світу*, одним з результатів якої може бути те, що ми звикли іменувати «знанням», фактично маючи під цим на увазі лише результати наукової когнітивної практики. Важливо пам'ятати, що когнітивні схеми, або ж, говорячи ширше, організаційні практики, не є породженням лише того, хто пізнає. Вони – не просто продукт його розуму, а продукт взаємодії людини з цим світом, оскільки і сама людина є продуктом цього світу. Когнітивні схеми є інструментами організації досвіду. Але оскільки досвід – єдине джерело формування наших знань про світ, організація досвіду виявляється організацією світу.

Однак когнітивні схеми не слід ототожнювати з «ідолами розуму» в інтерпретації Фр.Бекона. Їх не можна сприймати в якості бар'єрів на шляху людського розуміння. Навпаки, вони є власне тими структурами, за допомогою яких пізнання світу тільки й може відбуватися. Їхня універсальність, звичайно, є обмеженою, і на деяких рівнях – доволі суттєво. Проте *в межах* певного середовища їх застосовуваність не може викликати сумнівів остільки, оскільки наша діяльність виявляється ефективною. Будучи «реакціями» на розмаїття середовища, розмаїті когнітивні схеми, у свою чергу, підтримують це розмаїття, забезпечуючи нас різноманітними способами організації світу. З іншого боку, в якості «відносно універсальних» схем організації досвіду, когнітивні схеми забезпечують можливість комунікації між людьми, так само як і культурами. Таким чином, *концепція когнітивних схем захищає конструктивістську (організаційну) теорію пізнання від репресивних тенденцій щодо інших суб'єктів пізнання.*

Однак чи можливо уникнути репресивності щодо об'єктів пізнання, якими, як було сказано, оперує людина? Що взагалі мається на увазі під «не/репресивністю щодо об'єктів»? Ми змушені залишити осторонь важливі етичні проблеми, пов'язані із цим питанням. У зв'язку ж із проблемами теорії пізнання проблема когнітивної репресивності щодо об'єктів (пам'ятаймо, що об'єктами можуть бути як речі, так і відношення, і інші особи/групи осіб) фактично є іншим способом постановки питання про достовірність чи, у більш м'якій формі, релевантність наших когнітивних очікувань реальній ситуації. Тому вимога нерепресивності є, по суті, вимогою адекватності наших дій (теорій) діям середовища (environment).

Умовою реалізації цієї вимоги є т.зв. *екологічний підхід* (Дж. Гібсон), згідно якого об'єкт розглядається не ізольовано від середовища, а в якості його складової. Саме ж середовище розглядається не як дещо другорядне, не як «тло» щодо предмету, а як рівноконститууючий його елемент. Виокремити «предмет» з його оточення означає абсолютизувати певні очевидні для нас його характеристики в якості істотних, а неочевидні – вважати неважливими. У свою чергу, плюралістичні концепції онтології демонструють можливість співіснування і взаємодії не лише окремих об'єктів чи агентів середовища, але й цілих екологічних систем (Н. Гудмен, Б.Сміт). На підставі цього можна твердити, що *екологічний підхід захищає конструктивістську теорію пізнання від репресивності щодо об'єктів*.

Це дозволяє зробити висновок про те, що *елімінація потенційно припустимої репресивності конструктивізму – як філософії, так і світогляду – є можливою через визнання актуального «глибокого» плюралізму – об'єктів, схем та агентів*.

Людмила Опейда

Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк

У ПОШУКАХ ПРИНЦИПІВ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У пошуках принципів ефективної діяльності людство перебуває з давніх часів і до сьогодні. Що чинити, як діяти, щоб досягнути намічених цілей? Такі й подібні питання є актуальними чи не для кожної людини, організації, суспільства. Накопичені в цій області знання й досвід – невичерпні. Завдання полягає в їх освоєнні, розумінні, означенні в мові, зрозумілій сучасній людині, узгодженні понять, прийнятих в різних дисциплінах, поясненні з позицій сучасних наукових теорій. Зрештою, завдання полягає у тому, щоб навчитись застосовувати ці знання у своїй повсякденній практичній діяльності.

Проблема ефективної діяльності досліджувалась багатьма вченими, серед яких: Ч. Бернارد, М. Вебер, Ф. Гаєк, А. Етціоні, В. Зотов [1], Т. Котарбінський, Р. Лайкерт, Дж. Лорш, П. Лоуренс, Е. Мейо, Р. Мертон, Л. Мізес, Дж. Міллер, Т. Пщоловський [2], А. Райс, Ф. Ротлісбергер, Г. Саймон, М. Сацков, Є. Слуцький, Ф.Тейлор, Е. Тріст, Л. Урвік, А. Файоль, В. Юшин, А. Юшина [3] та ін.

Так, за задумом Тадеуша Котарбінського, саме в праксеології тісно сплітаються загальні питання теорії та конкретні питання практики. Він розуміє праксеологію як своєрідну «граматику дій», котра в практичному відношенні займається виявленням загальних шляхів і засобів підвищення продуктивності будь-якої праці в кількісному і якісному смислах.